

Wykład:

EKONOMIA

Ekonomia

Ekonomia - nauka badająca, jak ludzie radzą sobie z rzadkością, czyli sytuacją w której niegraniczone potrzeby zestawiamy z ograniczonymi zasobami.

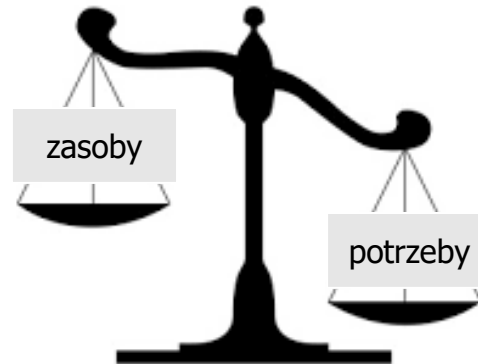

Rzadkość

Rzadkość jest podstawowym faktem życia gospodarczego: dostępne zasoby (czynniki produkcji) są ograniczone, natomiast potrzeby ludzkie są nieograniczone.

Zasoby

Ziemia
Praca
Kapitał
Czas

Potrzeby

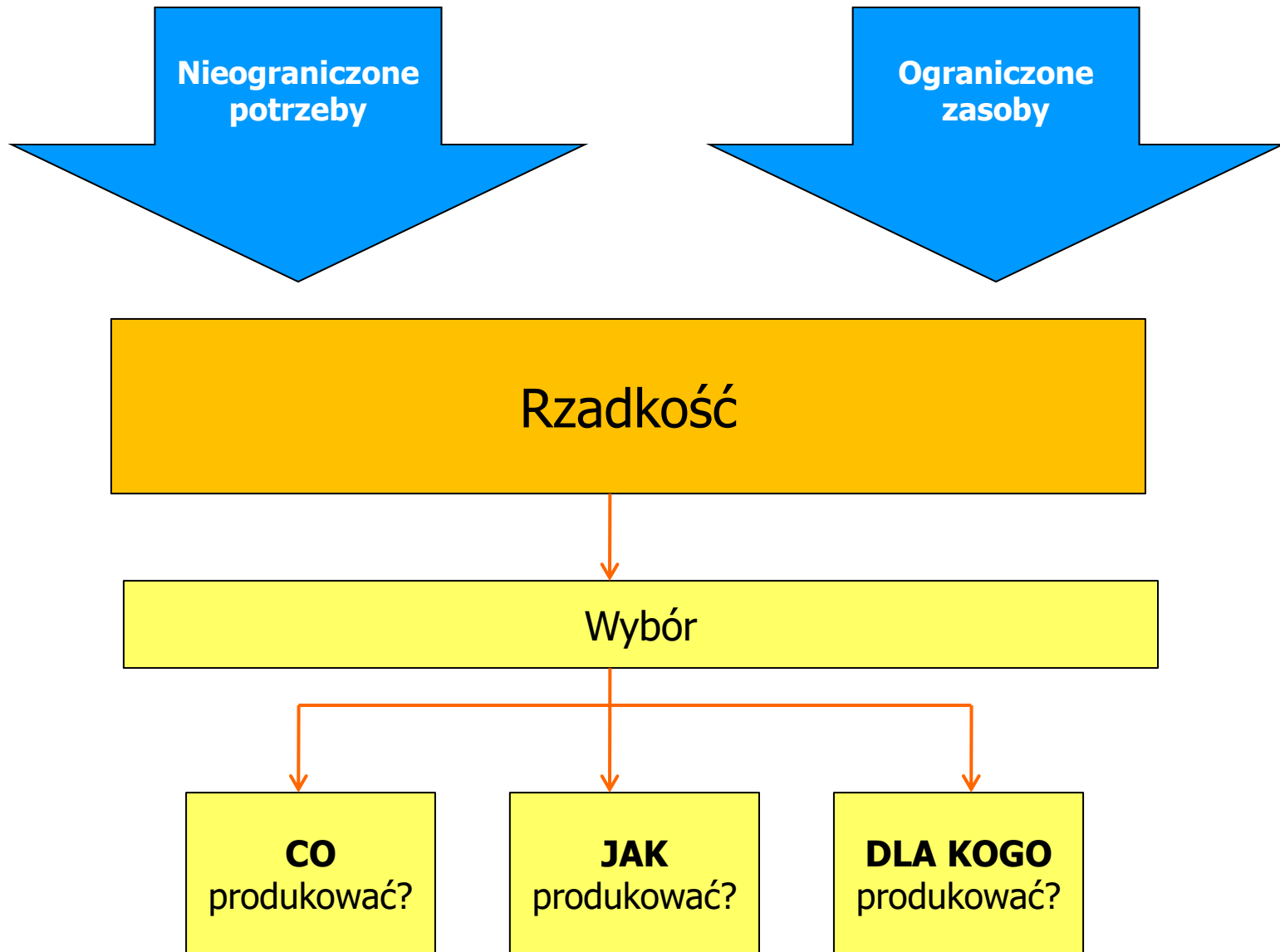
Jedzenie
Ubranie
Schronienie
Bezpieczeństwo
Transport
Podróże
Zabawa
Dzieci
Edukacja
Wyróżnienie
Prestiż

Przykłady rzadkości

- ziemia
- zasoby naturalne
- zasoby finansowe
- majątek rzeczowy
- czas wolny
- „przyjazne” środowisko (lasy, jeziora)
- usługi edukacyjne na wysokim poziomie
- dobre warunki pracy

Rzadkość a wybory ekonomiczne

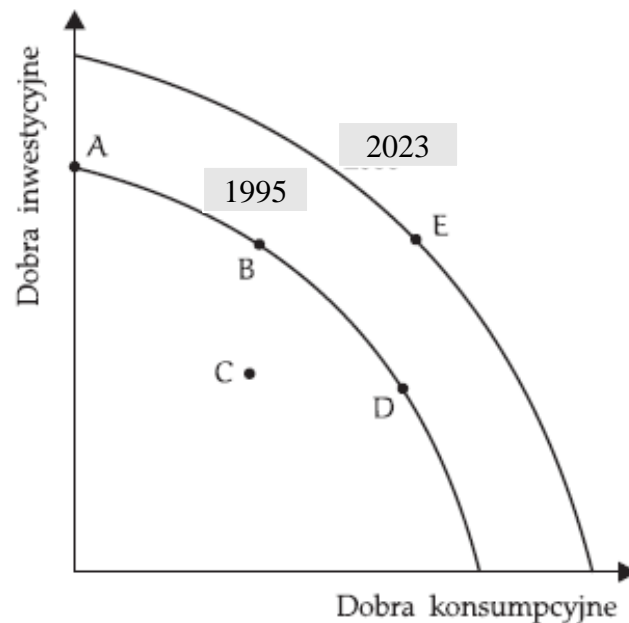

Rzadkość, koszt alternatywny i granica możliwości produkcyjnych

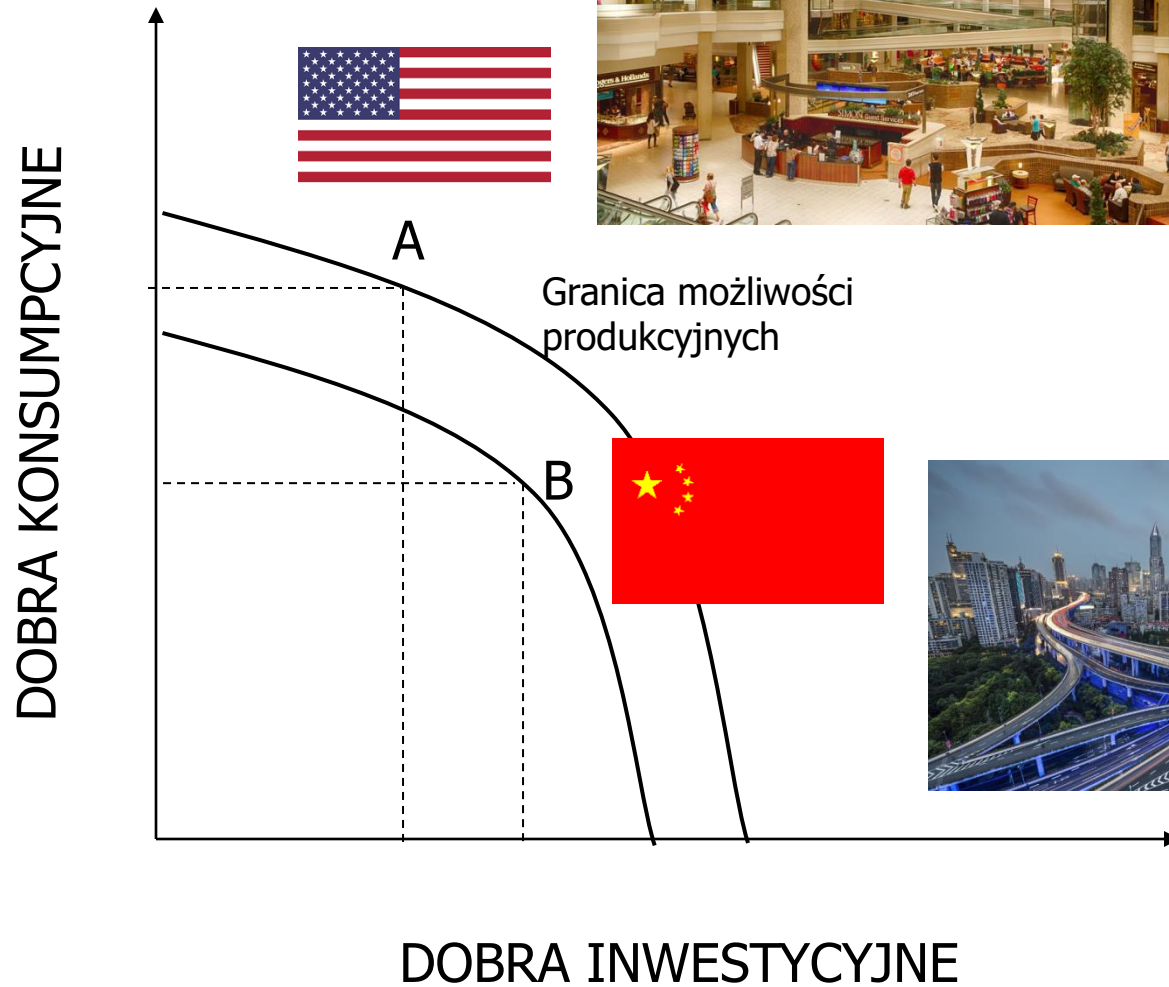
Rzadkość wymusza dokonywanie wyboru. Czynniki produkcji wykorzystywane przy produkcji jednego dobra nie mogą być jednocześnie wykorzystane przy produkcji innych dóbr. Oznacza to, że produkując jakieś dobra, jednocześnie rezygnujemy z wytwarzania innych dóbr.

Koszt alternatywny (*opportunity cost*) reprezentuje wartość najcenniejszej niewykorzystanej alternatywy.

Graficzną ilustracją kosztu alternatywnego jest **krzywa (granica) możliwości produkcyjnych**. Pokazuje ona alternatywne kombinacje dóbr i usług finalnych, które mogą być wytworzone w danym okresie, przy wykorzystaniu dostępnych zasobów i technologii.

Dobra konsumpcyjne vs. dobra inwestycyjne

Stopa inwestycji* w krajach OECD oraz w krajach BRICS

Kraj	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Australia	27,9	26,9	26,2	25,4	24,0	24,4	23,3	22,6	22,4	22,9
Austria	23,0	22,7	22,7	23,1	23,6	24,1	24,9	25,0	26,5	25,7
Kanada	24,2	24,4	23,9	22,8	22,7	22,7	22,6	23,5	24,0	23,1
Dania	19,1	19,2	19,9	21,0	21,2	21,7	21,2	22,3	22,6	23,3
Francja	22,0	21,8	21,5	21,8	22,5	22,9	23,5	22,9	24,2	24,8
Niemcy	19,9	20,0	20,0	20,3	20,4	21,1	21,4	21,6	21,8	22,6
Grecja	11,2	10,8	10,8	11,0	11,8	11,1	10,7	12,0	13,3	13,7
Irlandia	18,6	20,6	24,1	35,8	33,2	28,4	54,3	42,4	23,3	26,6
Włochy	17,2	16,7	16,9	17,2	17,5	17,8	18,0	18,0	20,4	21,8
Japonia	24,6	25,1	25,0	24,8	25,0	25,3	25,5	25,5	25,6	
Korea Płd.	29,1	29,0	29,0	29,7	31,5	30,4	30,1	31,3	31,6	32,0
Holandia	18,4	17,6	22,1	20,0	20,1	20,4	21,3	21,7	21,6	21,4
Norwegia	23,4	23,7	23,7	25,1	24,4	23,8	26,6	27,4	23,2	19,7
Polska	19,0	20,1	20,4	18,5	17,6	18,7	18,9	18,3	17,0	16,8
Hiszpania	17,4	17,8	18,0	18,0	18,7	19,4	20,0	20,4	19,8	20,1
Szwecja	22,4	23,2	23,8	24,2	25,1	25,2	24,4	25,1	25,4	26,8
Szwajcaria	26,2	26,4	26,4	26,5	27,1	26,6	26,6	26,6	26,6	26,0
Wielka Bryt.	15,9	16,5	17,3	17,7	18,1	17,9	18,0	17,3	17,3	18,1
USA	19,7	20,3	20,4	20,4	20,6	20,9	21,0	21,3	21,2	
Brazylia	20,9	19,9	17,8	15,5	14,6	15,1	15,5	16,6	18,9	18,8
Rosja	21,9	21,4	20,6	21,9	22,0	20,7	20,9	21,6	19,7	20,7
Indie	31,3	30,1	28,7	28,2	28,2	29,5	28,5	27,3	28,9	29,2
Indonezja	32,0	32,5	32,8	32,6	32,2	32,3	32,3	31,7	30,8	29,1
Chiny	44,5	43,9	42,1	41,6	41,9	42,8	42,8	42,5	42,0	

Gross fixed capital formation (GFCF) (formerly gross domestic fixed investment) - includes land improvements plant, machinery, and equipment purchases; and the construction of roads, railways, and the like, including schools, offices, hospitals, private residential dwellings, and commercial and industrial buildings.

Zródło: World Bank, 2023.

Ekonomia pozytywna

Ekonomia pozytywna - zajmuje się światem gospodarczym takim, jakim on jest. Pozwala na możliwie bezstronne uogólnianie procesów i mechanizmów gospodarczych. Tworzy fundament, na którym budowane są różne szkoły myślenia normatywnego.

„Inflation is always and everywhere a monetary phenomenon in the sense that it is and can be produced by a more rapid increase in the quantity of money than in output”.

(Friedman, 1970)

Ekonomia normatywna

Ekonomia normatywna - zajmuje się światem gospodarczym takim, jaki powinien być. Posługuje się sędami wartościującymi: jakie powinny być kierunki polityki gospodarczej, podaż pieniądza, stopa bezrobocia, stopa inflacji itp.

Polska – udział elektrowni węglowych 71%, cena 1 kWh: dla gosp. dom. **0,201 USD**; dla biznesu **0,416 USD** (2022).

Chiny – udział elektrowni węglowych 61%,
cena 1 kWh: dla gosp. dom. **0,075 USD**;
dla biznesu **0,088 USD**

Niemcy – udział elektrowni węglowych 31%;
cena 1 kWh: dla gosp. dom. **0,614 USD**;
dla biznesu **0,910 USD**

Makroekonomia vs. mikroekonomia

Makroekonomia - zajmuje się współzależnościami pomiędzy wielkimi agregatami, takimi jak: produkt krajowy brutto, dochód narodowy, konsumpcja, inwestycje, oszczędności, zasoby kapitału, wielkość zatrudnienia, poziom cen, podaż pieniądza, budżet państwa, bilans płatniczy itp.

Mikroekonomia - zajmuje się badaniem zachowań indywidualnych uczestników gospodarki rynkowej oraz analizą rynków poszczególnych dóbr i usług.

Makroekonomia vs. mikroekonomia

Makroekonomia

Studia nad całą gospodarką

Typowe analizy

Wzrost gospodarczy
Wahania koniunktury
Handel międzynarodowy

Zakres zainteresowań

Zatrudnienie i bezrobocie
Konsumpcja i oszczędności
Inwestycje
Pieniądz i banki
Wydatki rządowe i podatki
Inflacja

Mikroekonomia

Studia nad indywidualnymi konsumentami, producentami oraz rynkami i cenami

Typowe analizy

Rynki dóbr konsumpcyjnych
Rynki dóbr inwestycyjnych

Zakres zainteresowań

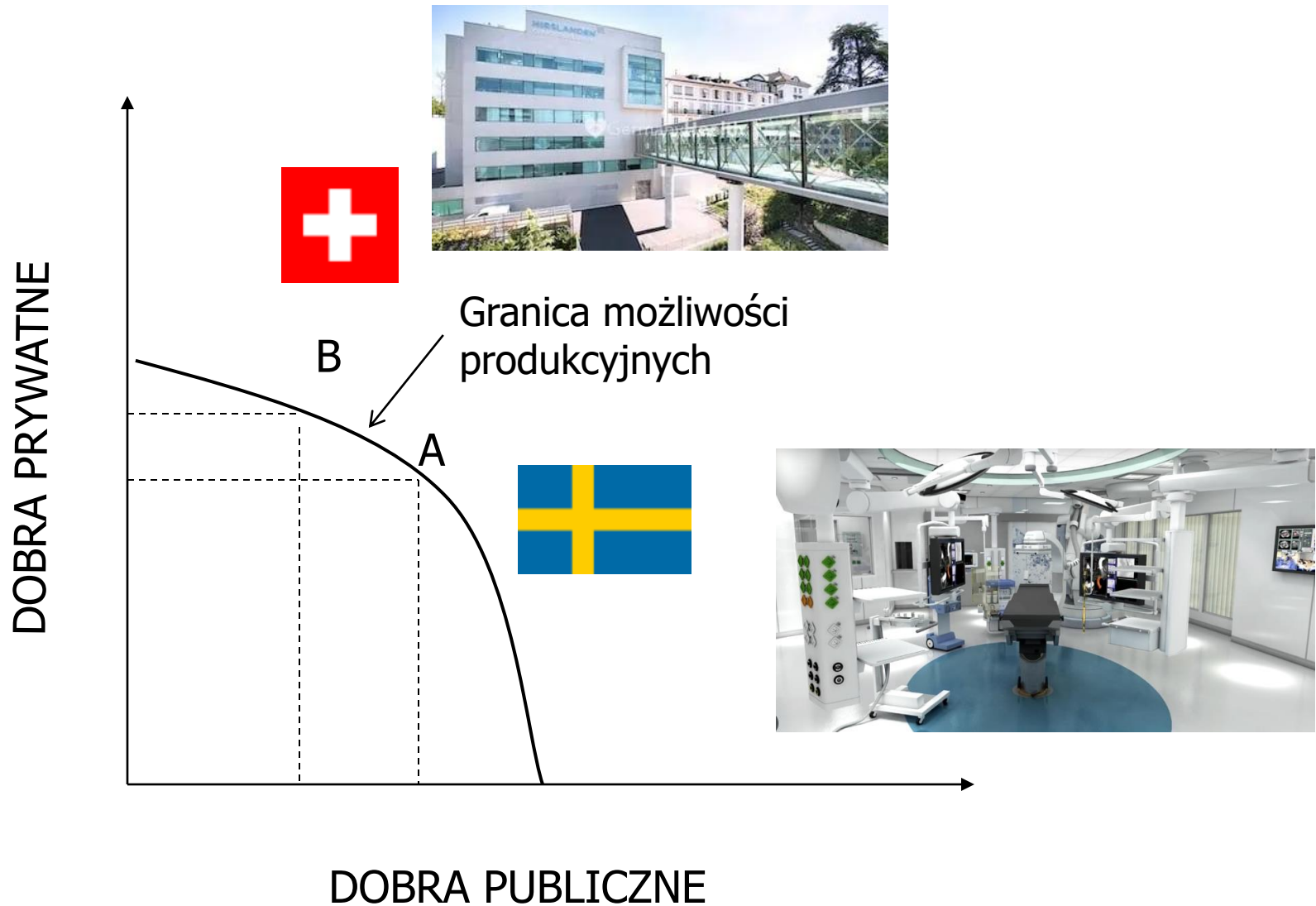
Ceny produktów i usług
Zyski, koszty
Regulacje
Zachowania konsumentów
Zachowania producentów
Konkurencja

Dobra prywatne a dobra publiczne

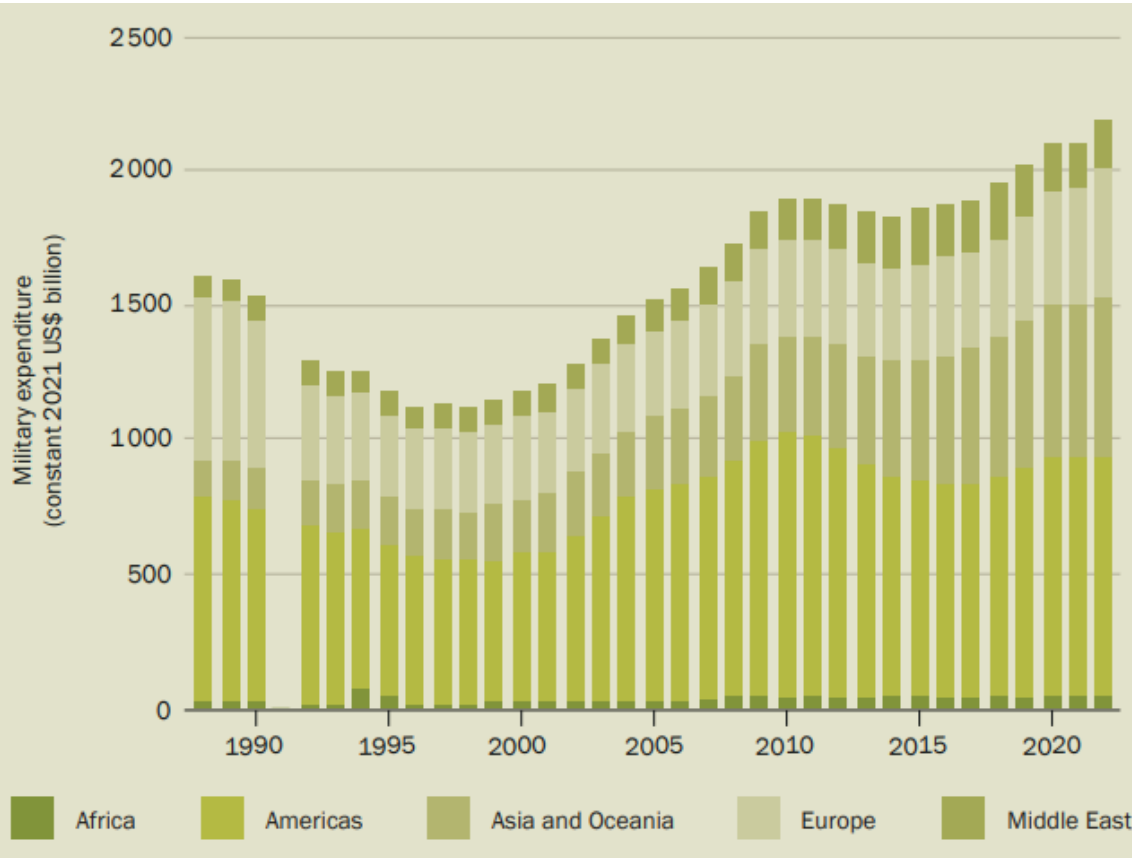
Dobra prywatne - korzystają z nich pojedynczy ludzie lub firmy; osoby, które nie posiadają wystarczających dochodów mogą być wykluczone z korzystania z dóbr prywatnych; ceny dóbr prywatnych wyznacza najczęściej rynek.

Dobra publiczne - korzystają z nich najczęściej duże grupy ludzi, nie można nikogo wykluczyć z korzystania z tych dóbr, korzystanie z tych dóbr przez kolejne osoby nie powoduje wzrostu kosztów (koszty krańcowe zbliżone do zera).

Dobra publiczne vs. dobra prywatne

Wydatki militarne, 1990-2022

Rank			Spending (\$ b.), 2022
2022	2021 ^a	Country	
1	1	United States	877
2	2	China	[292]
3	5	Russia	[86.4]
4	3	India	81.4
5	8	Saudi Arabia	[75.0]
Subtotal top 5			1 412
6	4	United Kingdom	68.5
7	7	Germany	55.8
8	6	France	53.6
9	10	South Korea	46.4
10	9	Japan	46.0
Subtotal top 10			1 682
11	36	Ukraine	44.0
12	11	Italy	33.5
13	12	Australia	32.3
14	13	Canada	26.9
15	14	Israel	23.4
Subtotal top 15			1 842
16	15	Spain	20.3
17	16	Brazil	20.2
18	18	Poland	16.6

Źródło:
SIPRI, 2023.

Na świecie ok. 8 mln osób umiera z głodu lub niedożywienia w ciągu każdego roku, za 5,8 mld USD można uratować wszystkie te osoby (głównie dzieci).

Ekonomiczne myślenie

/ economic way of thinking/

W warunkach rzadkości dóbr i zasobów warto pamiętać o tym, że:

- wszystko kosztuje („*nie ma darmowych obiadów*”);
- prawie zawsze istnieją alternatywne możliwości wykorzystania ograniczonych zasobów;
- należy szukać najlepszych rozwiązań (np. maksymalizujących korzyści / użyteczność lub minimalizujących koszty / straty);
- jakość naszych decyzji zależy od wiedzy oraz od informacji, jakie zgromadzimy.

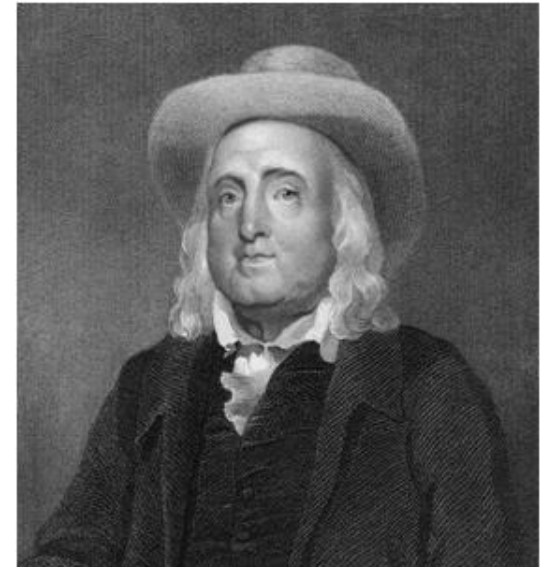
EWOT: The
economic way
of thinking

Homo oeconomicus

Pogoń za własnym interesem, jako cecha charakterystyczna dla każdego człowieka, jako jedyna motywacja ludzkiego działania.

„Natura poddała człowieka władzy dwóch przemożnych panów: przykrości i przyjemności. Oni to zarówno wskazują nam, co powinniśmy robić, jak i decydują o tym, co robimy”.

Jeremy Bentham (1748-1832)

Model racjonalnych zachowań przestępczych G. Beckera

Gary Becker:

*Crime and Punishment:
An Economic Approach*

„Journal of Political
Economy”, 76/1968

Jednostki podejmują racjonalne decyzje.

Jako racjonalni decydenci, potencjalni przestępcy opierają swoją decyzję, czy popełnić przestępstwo, na subiektywnej ocenie oczekiwanych kosztów i korzyści.

Racjonalność

Być racjonalnym, znaczy tyle, co **maksymalizować swoją użyteczność** przy określonym i ograniczonym dostępie do dóbr (czy zasobów).

Użyteczność rozumiana jest jako różnica między korzyściami i kosztami związanymi z podejmowanymi decyzjami.

Słowo racjonalny pochodzi od łacińskiego ratio – rozum. W ujęciu słownikowym oznacza: „zgodny z rozumem”, „mający rozumowe podstawy”, „przemyślany”, „logiczny”, „rozsądny” ; „oparty na jasnym myśleniu i rozsądku” .

Racjonalność zachowań – kryteria wyboru banku przez przedsiębiorców

Kryteria wyboru banku do obsługi bieżącej	% wskazań na 1. m.
niskie opłaty za prowadzenie konta / niskie prowizje za usługi	36%
dogodna lokalizacja	17%
posiadanie w tym banku rachunku osobistego przez właściciela	9%
nowoczesność obsługi (elektronizacja) / Internet banking	9%
bezpieczeństwo powierzonych środków / zaufanie do banku	8%
renoma banku / korzystny wizerunek / renoma marki	6%
kompleksowość obsługi / szerokość oferty	6%
bank został polecony przez znajomych	3%
szybkość obsługi / brak kolejek	2%
atrakcyjna oferta kredytowa	2%
kompetencje / uprzejmość personelu	2%
reklama / promocja rachunku	0%

Źródło: Qualifact, Finanse MSP 2014.

Poziom wykształcenia a wynagrodzenia, 2021

wynagrodzenie osób z wykształceniem średnim = 100

Kraj	Wykształcenie		
	mniej niż średnie	wyższe licencjat	wyższe mgr lub dr
Dania	90	113	144
Francja	89	151	189
Hiszpania	80	146	185
Irlandia	84	147	184
Australia	89	127	148
Kanada	79	141	161
Niemcy	72	152	184
Szwajcaria	80	130	162
Szwecja	86	108	145
USA	78	169	221
Wielka Brytania	73	139	160
Polska	86	140	162

Majątek netto i aktywa gospodarstw domowych w Polsce (2016)

	Struk- tura GD	Majątek netto		Aktywa					
				Aktywa rzeczowe			Aktywa finansowe		
		% GD	mediana (tys. zł)	średnia (tys. zł)	% GD	mediana (tys. zł)	średnia (tys. zł)	% GD	mediana (tys. zł)
Wykształcenie osoby referencyjnej									
Podstawowe lub brak	13,9	150,2	248,7	77,4	200,1	310,0	71,2	6,0	18,4
Średnie	60,9	262,0	395,1	91,7	286,6	421,3	92,3	12,0	28,6
Wyższe	25,2	341,4	563,3	97,5	359,7	557,3	98,0	32,9	79,2

Źródło: NBP (2017), Zasobność gospodarstw domowych w Polsce.

Poziom wykształcenia a stopa zatrudnienia, 2022

- osoby w wieku 25-64 lata

Kraj	Wykształcenie		
	mniej niż średnie	średnie	wyższe
Dania	63	83	89
Francja	54	74	87
Hiszpania	60	72	83
Irlandia	54	76	88
Włochy	53	72	83
Kanada	58	76	83
Niemcy	65	83	89
Szwajcaria	66	83	89
Szwecja	65	84	90
USA	56	71	83
Wielka Brytania	63	79	87
Polska	49	75	91

Poziom wykształcenia a stopa bezrobocia, 2022

- osoby w wieku 25-34 lata

Kraj	Wykształcenie		
	mniej niż średnie	średnie	wyższe
Dania	9,0	3,5	5,7
Francja	20,0	9,8	5,4
Hiszpania	22,2	16,1	10,2
Irlandia	16,7	7,3	3,7
Włochy	17,6	11,3	7,8
Kanada	11,8	6,4	4,3
Niemcy	8,7	3,2	2,5
Szwajcaria	14,6	4,4	3,1
Szwecja	19,2	5,5	4,0
USA	9,7	6,2	2,5
Wielka Brytania	8,2	3,6	2,5
Polska	10,2	3,9	1,9

Ograniczona racjonalność zachowań

Wydolność ludzkiego umysłu jest zbyt mała w stosunku do napotykanym problemom, aby mogły być rozwiązane w sposób obiektywny i racjonalny.

Ludzie, napotykając na różnego rodzaju ograniczenia czasowe i technologiczne, nie są w stanie uzyskać dostępu do wszystkich informacji istotnych dla danego problemu ani nie są zdolni do ich dokładnego przetworzenia.

Ludzie są co najwyżej racjonalni w sposób ograniczony.

H. Simon

Ograniczona racjonalność

Ani jednostki, ani organizacje nie dysponują nieograniczonymi możliwościami przetwarzania informacji, koniecznymi do osiągnięcia pełnej (nieograniczonej) racjonalności.

Herbert Simon (1957)

Istnieją proste reguły (heurystyki czyli uproszczone metody wnioskowania), pozwalające szybko i niewielkim kosztem znaleźć satysfakcjonujące (prawie optymalne) rozwiązanie.

Simon (1958) wprowadził do literatury pojęcie „*satisficing*”, czyli wyboru może nie najlepszego, ale satysfakcjonującego decydenta. Wybór ten w sposób wystarczający (choć nie w 100%) zaspakaja oczekiwania i aspiracje.

Ograniczona racjonalność – zbyt wysoka samoocena

Ludzie sądzą, iż media mają większy wpływ na przekonania, postawy i zachowania innych niż na nich samych.

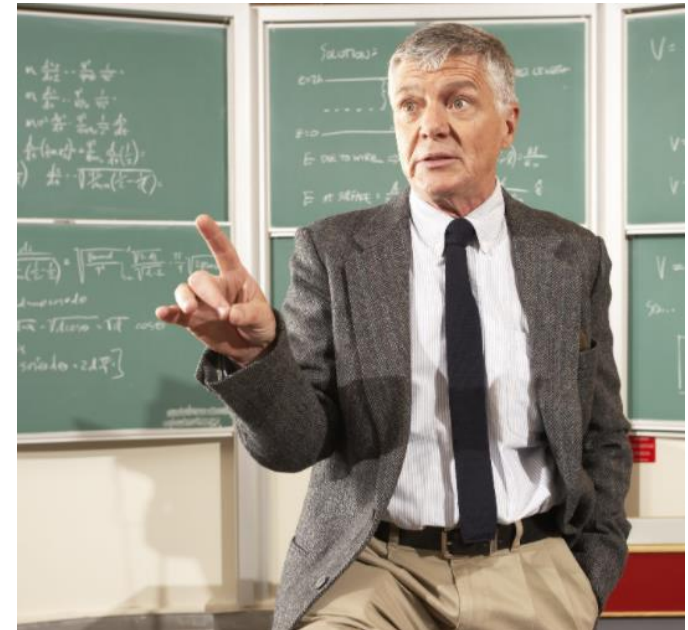
Duck i Mullin (1995)

Większość badanych studentów uważa, że jest inteligentniejsza od „przeciętnego studenta”.

Alicke (1985)

94% amerykańskich nauczycieli college’u uważa się za lepszych od ... „przeciętnego nauczyciela amerykańskiego college’u”.

Cross (1977)

Ograniczona racjonalność – problemy z liczeniem (przykład kart kredytowych)

Użytkowanie kart kredytowych zwiększa zarówno częstotliwość, jak i wartość zakupów. *Hirschman (1979)*

Osoby wypisujące czek lepiej pamiętają wydatkowaną kwotę, niż osoby podpisujące się tylko na potwierdzeniu zapłaty dokonanej kartą kredytową. *Hawkins i Hoch (1992)*

Osoby płacące kartą kredytową znacznie rzadziej (niż osoby płacące gotówką) potrafią dokładnie odtworzyć zapłaconą kwotę i jednocześnie mają wyraźną skłonność do zaniżania swoich wydatków opłaconych kartą. *Soman (2001)*

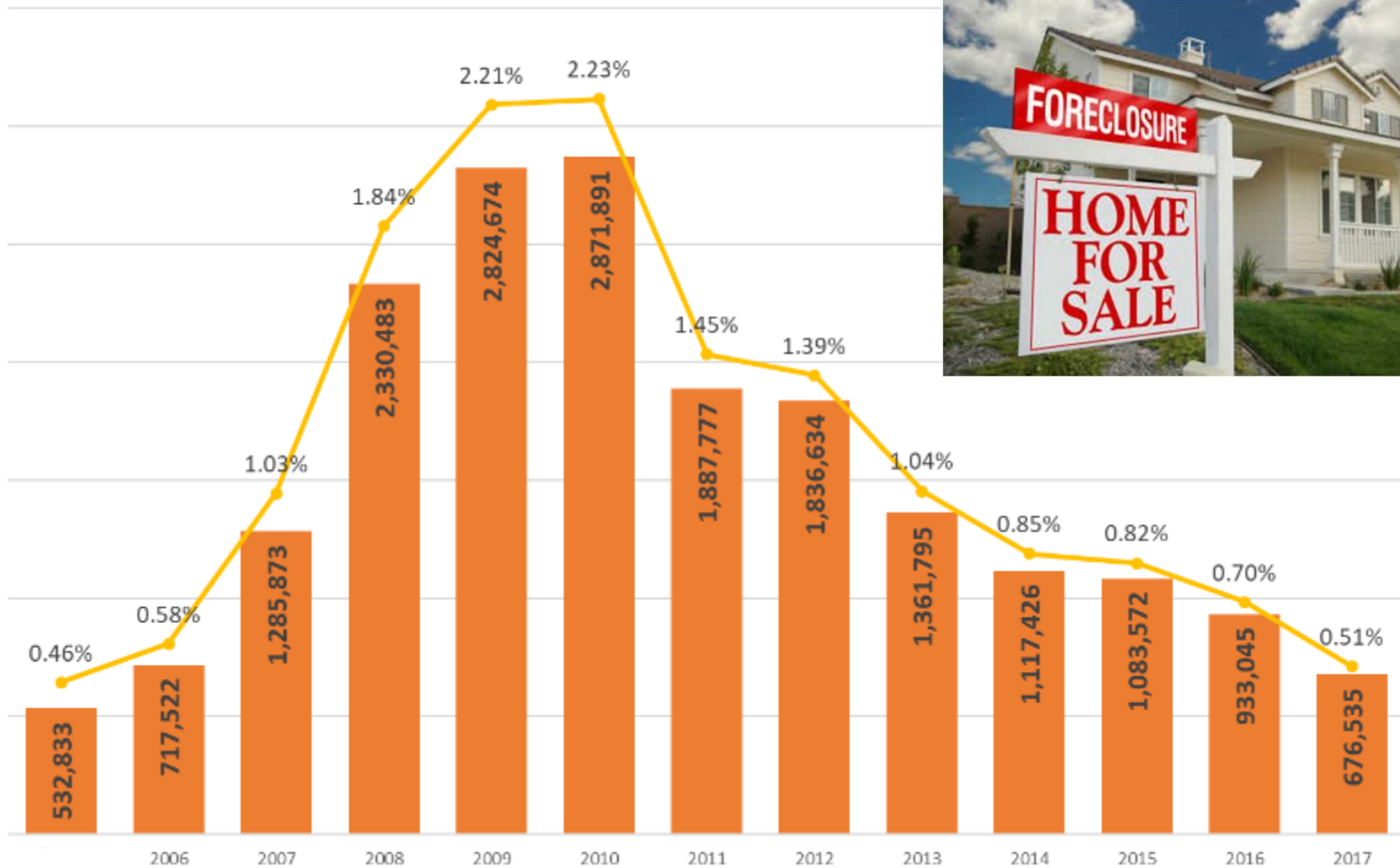
Emocje

Kołowy model emocji pierwotnych

Foreclosures w USA, 2005 - 2017

U.S. Properties with Foreclosure Filings Foreclosure Rate (Pct of Housing Units)

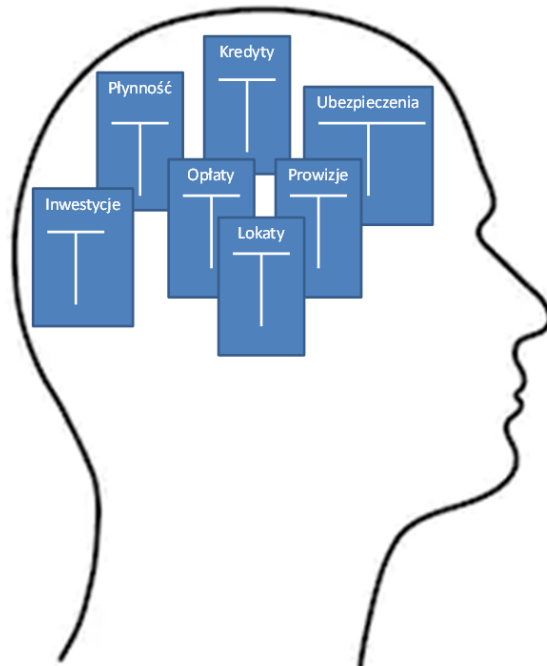

Mental Accounting

„Mentalna księgowość stanowi zespół operacji myślowych dokonywanych przez jednostki oraz gospodarstwa domowe w celu organizowania, oceny i analizy transakcji finansowych”.

Ludzie mogą traktować pieniądź w różny sposób, w zależności od tego skąd on pochodzi lub na co chcą go wydać.

Źródło: Thaler, R. (1985): *Mental Accounting and Consumer Choice*, "Marketing Science".

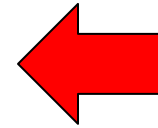
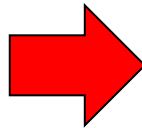
Ocena ofert cenowych kredytów

Próbka A	Próbka B
Specjalna roczna linia kredytowa PKO BP dla małych i średnich przedsiębiorstw z oprocentowaniem 7% i prowizją 1%	Specjalna roczna linia kredytowa PKO BP dla małych i średnich przedsiębiorstw z oprocentowaniem 5% i prowizją 4%
Średnia ocena atrakcyjności: 6,18 pkt.	Średnia ocena atrakcyjności: 6,44 pkt.
Mediana ocen atrakcyjności: 6,00 pkt.	Mediana ocen atrakcyjności: 6,00 pkt.

Ocena punktowa atrakcyjności oferty	Grupa A		Grupa B	
	Liczba odp.	%	Liczba odp.	%
1	3	1,0%	11	3,6%
2	4	1,3%	7	2,3%
3	17	5,6%	23	7,4%
4	29	9,6%	33	10,7%
5	61	20,1%	49	15,9%
6	61	20,1%	33	10,7%
7	57	18,8%	40	12,9%
8	33	10,9%	36	11,7%
9	20	6,6%	16	5,2%
10	18	5,9%	61	19,7%
OGÓŁEM	303	100,0%	309	100,0%

Rynek

Rynek – proces w ramach którego stykają się popyt z podażą i ustalane są ilości oraz ceny sprzedawanych dóbr i usług.

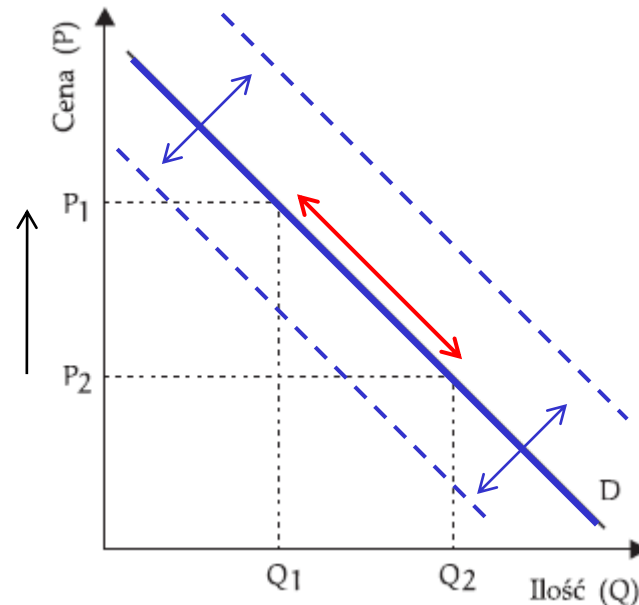
Thousand vehicles/€ million	VEHICLE SALES		SALES REVENUE	
	2022	2021	2022	2021
Europe/Other Markets	3,495	3,727	154,529	145,570
North America	868	805	60,077	45,305
South America	487	503	15,476	11,039
Asia-Pacific ¹	3,632	3,540	51,444	48,672
Hedges on sales revenue	–	–	–2,294	–386
Volkswagen Group¹	8,481	8,576	279,232	250,200

¹ The sales revenue of the joint venture companies in China is not included in the figures for the Group and the Asia-Pacific market.

Popyt

Ludzie, którzy chcą i są w stanie kupić po określonej cenie dane dobro, tworzą popyt. Krzywa popytu przedstawia ilość danego dobra, jaką ludzie chcą kupić przy różnych poziomach cen. Im niższa cena, tym więcej ludzie będą skłonni kupić danego dobra.

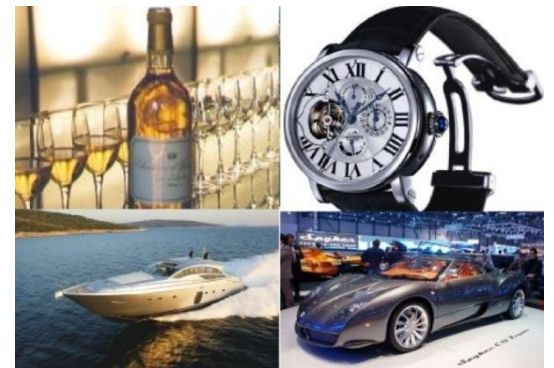
Popyt na dane dobro jest determinowany przez dochody, preferencje, oczekiwania konsumentów, zmianę cen substytutów i dóbr komplementarnych. Każda zmiana tych czynników powoduje przesunięcie krzywej popytu. **Ruch wzdłuż krzywej popytu jest spowodowany zmianą poziomu cen danego dobra.**

Wyjątki od prawa popytu

Paradoks Giffena - dotyczy podstawowych dóbr konsumpcyjnych; wzrost cen może powodować zmniejszenie dochodów realnych i zwiększenie zakupów dóbr podstawowych (mimo wzrostu ich ceny).

Paradoks Veblena (efekt snoba) - dotyczy dóbr luksusowych (prestizowych); konsumpcja danego dobra ma świadczyć o statusie konsumenta, dlatego wzrost ceny może spowodować wzrost zakupów.

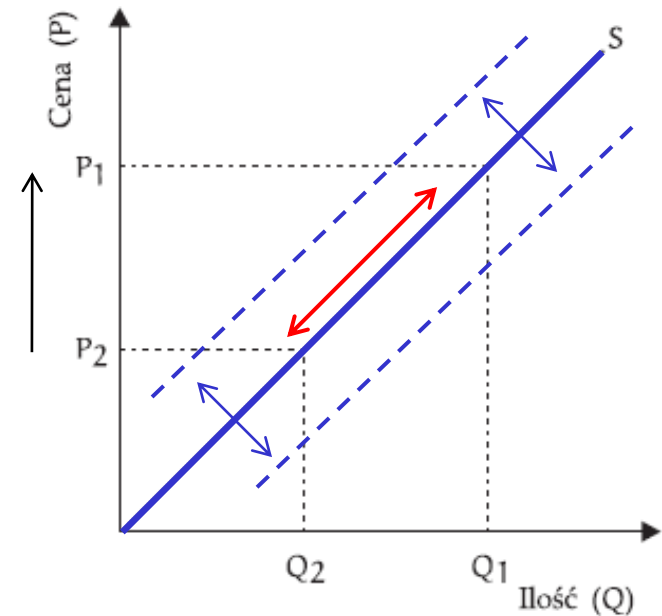

Podaż

Wszyscy, którzy chcą i są w stanie sprzedać po określonej cenie dane dobro, reprezentują podaż. Krzywa podaży przedstawia ilość danego dobra, jaką producenci wyprodukują przy różnych poziomach cen. Im wyższa cena, tym więcej producenci wytworzą danego dobra.

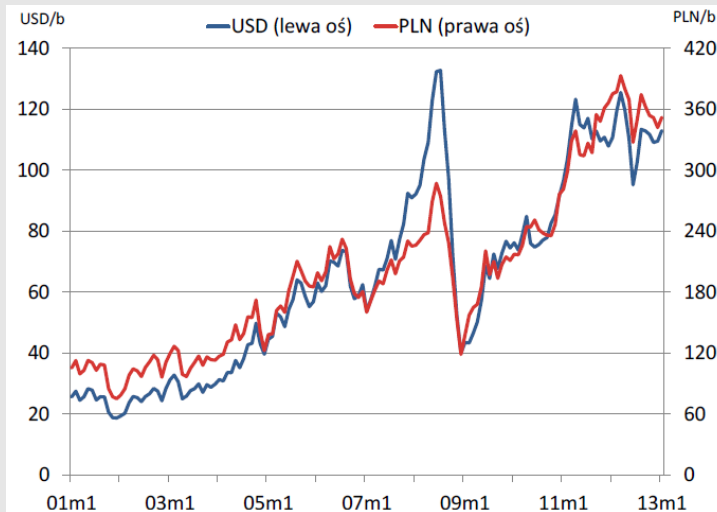
Podaż danego dobra jest determinowana przez poziom technologii, koszty czynników produkcji, szoki podażowe, oczekiwania, podatki oraz liczbę producentów. Zmiana tych czynników powoduje przesunięcie krzywej podaży.

Ruch wzdłuż krzywej podaży jest spowodowany zmianą poziomu cen rynkowych danego dobra.

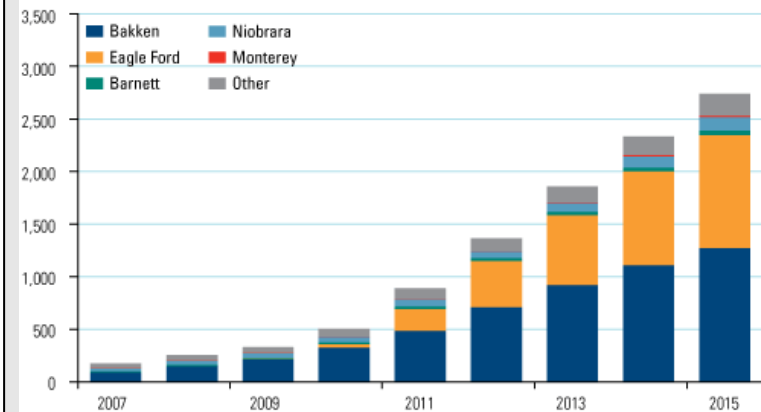
Wzrost cen a produkcja ropy w USA

Ceny ropy Brent

Wydobycie ropy ze źródeł niekonwencjonalnych

U.S. Shale Oil Production Growing
Thousand barrels per day

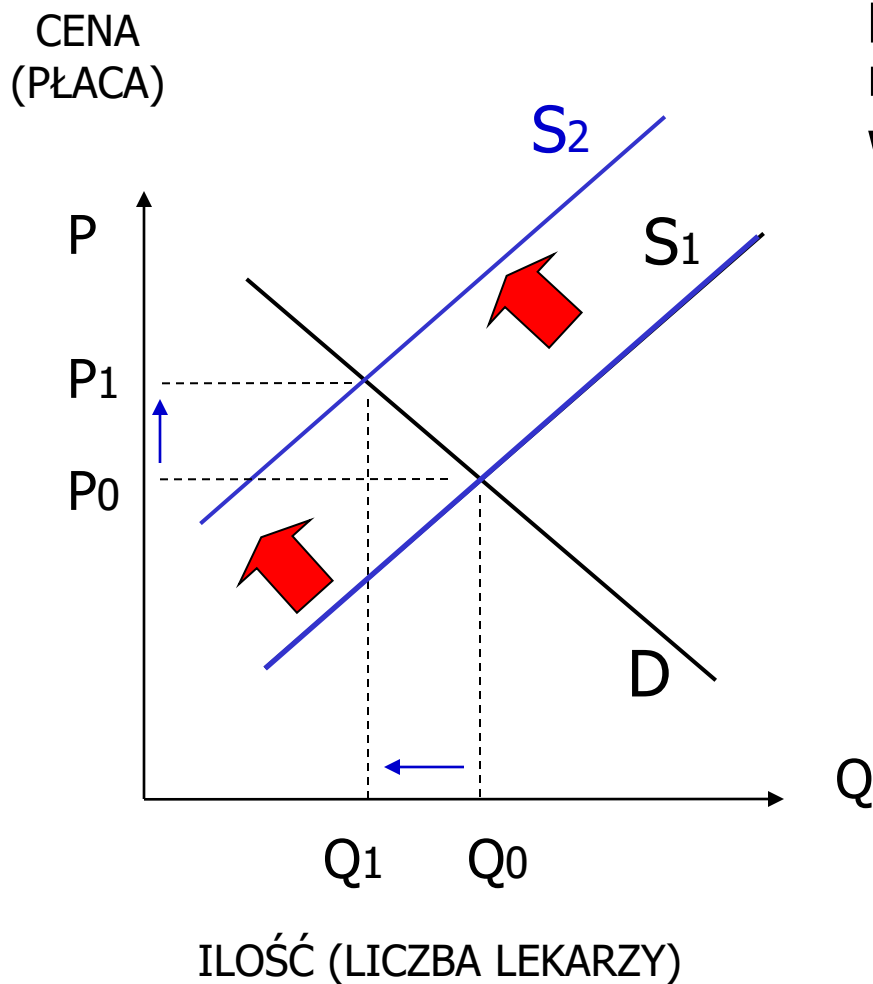
Produkcja ropy w USA (w tys. baryłek dziennie): w 2008 r. 6784, w 2009 r. 7260, w 2010 r. 7556, w 2011 r. 7861, w 2012 r. 8904, w 2013 r. 10069 i w 2014 r. 11644 [w 2014 r. USA stały się największym producentem ropy naftowej na świecie, wyprzedzając Arabię Saudyjską i Rosję /Źródło: BP Statistical Review of World Energy, 2015/].

Moc nowo zainstalowanych ogniw fotowoltaicznych (GW)

Ograniczanie podaży - rynek usług medycznych w USA

American Medical Association (AMA) przyznaje licencje szkołom medycznym w USA i w ten sposób wpływa na podaż lekarzy oraz płace.

2,6 lekarzy na 1000 mieszkańców

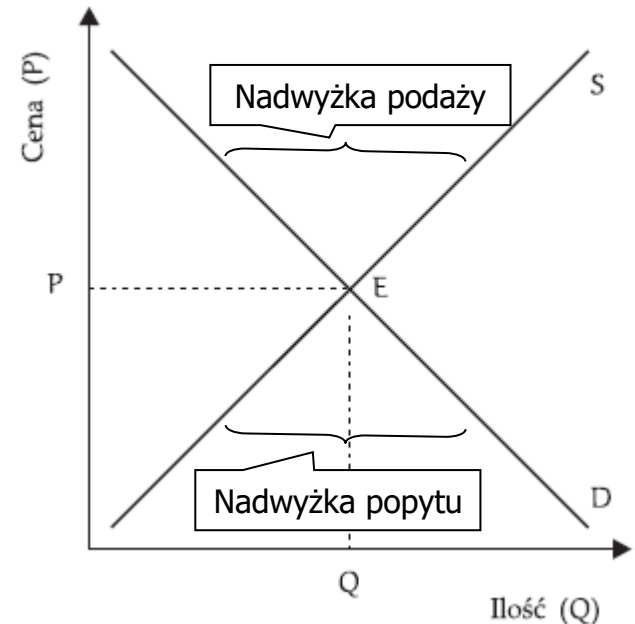
#	Country, Other	Total Cases	New Cases	Total Deaths
	World	696,349,556	+752	6,924,289
1	USA	108,855,638		1,178,404
2	India	44,999,328		531,930
3	France	40,138,560		167,642
4	Germany	38,502,170		176,175

Równowaga rynkowa, ilość i cena równowagi

Równowaga rynkowa oznacza zrównoważenie popytu i podaży. Przy wyznaczonej cenie równowagi każdy, kto chce kupić lub sprzedać dane dobro, może to zrobić. Przy cenach wyższych od poziomu równowagi występują nadwyżki rynkowe (przewaga podaży nad popytem), a przy niższych – niedobory rynkowe (przewaga popytu nad podażą).

Graficzną ilustracją równowagi rynkowej jest punkt przecięcia krzywych popytu i podaży. Określa on zarówno cenę, jak i ilość równowagi.

Struktura rynku a ceny: rynek energii elektrycznej vs. rynek odzieży

08 2022=100

122,3

oligopol

08 2022=100

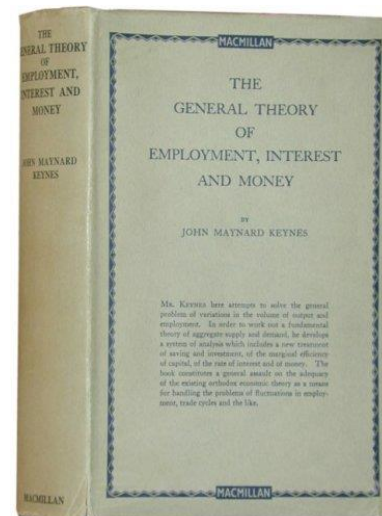
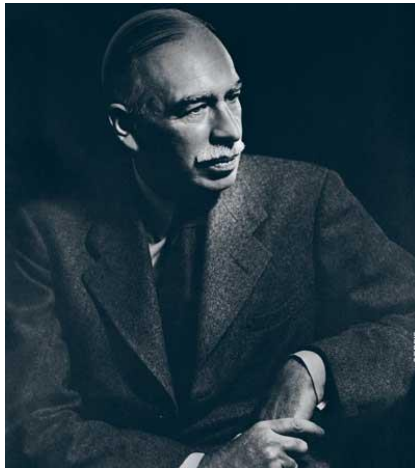
106,4

konkurencja doskonała

Teoria ekonomii

Teoria ekonomii – uporządkowany opis zjawisk gospodarczych, zależności oraz związków przyczynowo-skutkowych występujących w gospodarce.

Teoria jest to zestaw abstrakcji dotyczących rzeczywistości.

John Maynard Keynes, *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza* (1936)

Model ekonomiczny

Model - jest to teoretyczne uogólnienie określonego fragmentu badanej rzeczywistości, które w sposób uproszczony odwzorowuje zachodzące procesy ekonomiczne.

Robert Solow

$$Y = AK^{1/3}N^{2/3}$$

$$\frac{Y}{N} = \frac{AK^{1/3}N^{2/3}}{N}$$

$$y = A\left(\frac{K}{N}\right)^{1/3}$$

$$y = Ak^{1/3}$$

Wersja funkcji produkcji używana w modelu Solowa – pokazuje produkcję *per capita* jako funkcję zasobów kapitałowych *per capita*

$$y \equiv \frac{Y}{N}, k \equiv \frac{K}{N}$$

- małe litery oznaczają wskaźniki *per capita*